

## NEKI OD OSNOVNIH ELEMENATA ZA UTVRDJIVANJE USLOVA PRIVREDJIVANJA U ŠUMSKO-PRIVREDNIM ORGANIZACIJAMA

U našem društveno-ekonomskom sistemu šumska gospodarstva su organizacije udruženog rada koje stvaraju ukupni prihod, raspoređuju ga na troškove poslovanja, amortizaciju i dohodak, a dohodak dalje raspoređuju na osobne dohotke, zakonske i ugovorne obaveze i fondove. Prema tome, šumska gospodarstva su dohodovne organizacije udruženog rada koje stvaraju dohodak, raspoređuju ga i od njega žive kao i sve druge organizacije udruženog rada u našoj zemlji. Dakle i ona su dužna osigurati troškove reprodukcije, odnosno materijalne troškove, zatim zakonske i ugovorne obaveze, te proširenu reprodukciju koja im osigurava trajnost. Znači, i po tome su, u našem sistemu, šumska gospodarstva potpuno izjednačena sa drugim organizacijama udruženog rada. Nadalje su šumska gospodarstva, isto kao i druge organizacije udruženog rada, u posjedu društvenih sredstava (imovine) velikih vrijednosti, koja koriste u proizvodnji i s njima upravljaju. Ni ona ne mogu te vrijednosti smanjiti, niti ih bez naknade otudjiti, a dužne su ih obnavljati, osiguravati, zaštititi i uvećavati.

Potrebe cjelokupne društvene zajednice za proizvodima šumarstva se podmiruju putem šumskih gospodarstava, kao organizacija udruženog rada i zbog toga je njihovo postojanje društveno korisno i opravdano. Ni intencije samoupravnog socijalističkog društva da se samoupravljanje, odlučivanje, obaveze i odgovornosti prenesu do svakog zaposlenog u organizaciji udruženog rada nisu mimoišle ni šumska gospodarstva. Naprotiv, i ona su se konstituirala u osnovne organizacije udruženog rada (OOUR-e), koji udružuju svoje interese, sredstva, prava, obaveze i odgovornosti u organizaciju udruženog rada pa i dalje od nje - u komunu, republiku i federaciju. Dakle, osnovni smisao i duh osnovnih organizacija udruženog rada je potpuno razvijanje sistema samoupravljanja i odlučivanja do pojedinca i povratno, obaveze i odgovornosti od pojedinca pa preko organizacija udruženog rada do komune, republike i federacije.

Polazne osnove za rad svake organizacije udruženog rada u našem društveno-ekonomskom sistemu su društvena sredstva za rad. Ta društvena sredstva nema pravo niko dijeliti, privatizirati ili ih bez naknade otudjivati. Ona su dakle zajednička, pa su prema tome i prava nad njima, a i obaveze prema njima i pojedinačne i zajedničke. Ustavno pravo svakog čovjeka u našoj zemlji je pravo na rad i pravo na upravljanje i odlučivanje o rezultatima svoga rada, a osnovna njegova dužnost je isto tako da živi od rezultata svoga rada.

Ovo posebno ističemo "od rezultata svoga rada", jer je to usko vezano s materijom koju u ovom referatu obradjujemo.

Pitanje uslova privredjivanja na jednom šumskom području, šumskoj regiji ili u jednom šumskom gospodarstvu, zapravo, nije ništa drugo nego sagledavanje i iznošenje elemenata koji neposredno utječu ili stvaraju okolnosti u kojima se proizvodi, odnosno privredjuje. Ti su uslovi različiti i njih je potrebno procijeniti ili ih po mogućnosti izmjeriti i izlučiti. Nakon toga je potrebno utvrditi šta je pri stvaranju uslova privredjivanja na nekom području zasluga onih koji tu momentalno privredjuju - da bi bili nagradjivani prema rezultatima rada - a šta su prirodne i opće društvene, odnosno objektivne okolnosti, na koje se ne može, ili ne tako brzo, djelovati ili ih mijenjati u cilju njihovog poboljšavanja ili izjednačavanja.

Svako šumsko gospodarstvo privredjuje i stvara ukupni prihod na otvorenom prostoru, na velikoj površini, na prirodnoj konfiguraciji terena i u prirodnim šumskim sastojinama.

S obzirom na tu činjenicu, potrebno je istaći osnovne elemente iz kojih rezultiraju uslovi privredjivanja. Na prije toga je potrebno istaći da se u šumarstvu, isto kao i u ratarstvu, povrtlarstvu, stočarstvu, ne proizvodi u industrijskom smislu proizvodnje, nego se - potpomažući prirodu - stvaraju uslovi za proizvodnju što je sa marksističko-ekonomskog gledišta potpuno isto.

Osnovni element na kome se u šumskom gospodarstvu proizvodi je površina zemljišta. Ta površina može dvojako djelovati. Ako je ona velika i obrasla - po strukturi i kvaliteti - dobrim šumama, i ako je k tome još otvorena saobraćajnicama, onda je prednost takve površine u tome što joj se fiksni troškovi dispergiraju na veći broj jedinica i onda su oni po jedinici proizvoda manji.

Medjutim, ako je ta površina velika, slabo obrasla i sa slabom strukturom i kvalitetom šuma, sa puno goleti, degradiranih površina, niskih šuma i slabom saobraćajnom mrežom, kako šumskih tako i društvenih (javnih) saobraćajnica, koje uz to prolaze najvećim dijelom preko neproduktivnih zemljišta - onda se u tom slučaju velika površina šumskog gospodarstva, kao uslov privredjivanja, negativno odražava na njegovo poslovanje, jer su mu fiksni troškovi po jedinici proizvoda veliki, a pojavljuju se i tzv. jalovi troškovi, koje je nemoguće izbjeći.

Osim toga, takve površine zahtijevaju velika ulaganja za očetinjavanje, konverziju, melioracije i sl., što sve skupa dugo traje i dugo treba čekati prihode. U takvoj situaciji prednost imaju manja šumska gospodarstva, jer su im fiksni troškovi manji, kako u ukupnom iznosu tako i po jedinici proizvoda, a manje su i investicije za tzv. kulturne radove, odnosno zahvate.

Provedenim istraživanjima u šumskim gospodarstvima Delnice i Gospić u to smo se mogli uvjeriti (1,5).

Naime, devet istraživanih šumarija u Šumskom gospodarstvu Delnice, koje se nalaze na području Gorskog kotara (nisu uzete primorske šumarije) zauzimaju površinu od 61.556 ha, a od toga su 7,7% neobrasle površine. U isto vrijeme devet istraživanih šumarija u Šumskom gospodarstvu Gospić, koje se nalaze na području Like (nije uzeta primorska šumarija) zauzimaju površinu od 248.229 ha, a od toga su 14,2% neobrasle površine, a od obrasle površine su samo 41% pod očuvanim šumama, dok su 59% pod panjačama i degradiranim šumama.

Ukupna drvena masa navedenih gorsko-kotarskih šumarija iznosi 18.528.227 m<sup>3</sup> sa 64,7% četinjača i 35,3% listača, a ukupna drvena masa očuvanih šuma navedenih ličkih šumarija iznosi 17.928.300 m<sup>3</sup> sa 29,3% četinjača i 70,7% listača.

Najveća gorsko-kotarska šumarija Mrkopalj ima površinu od 9.404 ha, od čega je 93,4% kvalitetnim šumama obrasla površina, a 6,6% je neobrasla površina.

Najveća lička šumarija Gračac ima 45.400 ha površine, od čega je 23,3% neobraslo zemljište, a od obraslog je samo 31% pod očuvanim šumama, a 69% pod degradiranim šumama i panjačama.

Ukupna drvena masa očuvanih šuma šumarije Mrkopalj iznosi 3,034.710 m<sup>3</sup> ili 346 m<sup>3</sup>/ha, a ukupna drvena masa očuvanih šuma u šumariji Gračac iznosi 1,428.900 ili 132,3 m<sup>3</sup>/ha. Znači, na skoro pet puta manjoj površini u šumariji Mrkopalj nalazi se za više od 2 puta veća bruto drvena masa, sa neuporedivo boljom kvalitetskom strukturom i po vrstama drva i po sortimentima. U ukupnoj drvnj masi šumarije Mrkopalj četinjari su zastupljeni sa 61,3% a lišćari sa 38,7%, a u ukupnoj drvnj masi šumarije Gračac četinjari su zastupljeni sa 13,7%, a lišćari sa 86,3%. Očuvane jelove šume šumarije Mrkopalj se nalaze sa 98,7% na I do III bonitetnom razredu staništa, dok se očuvane jelove šume šumarije Gračac nalaze sa 58,1% samo na III bonitetnom razredu staništa, a I i II bonitetnog razreda tamo nema.

U šumariji Mrkopalj je 1968.godine otpadalo 11,2 km šumskih prometnica na 1.000 ha ukupne površine, a u šumariji Gračac je 1971. godine bilo 1,18 km na 1.000 ha ukupne površine, 1,54 km na 1.000 ha obrasle površine i 4,95 km na 1.000 ha površine očuvanih šuma.

Prosječna udaljenost privlačenja drvene mase u šumariju Mrkopalj iznosila je 1968.godine 800 m, a prosječna udaljenost prevoza drvene mase do potrošača (tržišta) 29,2 km.

Godine 1971. u šumariji Gračac prosječna udaljenost privlačenja drvene mase iznosila je 935 m, a prosječna udaljenost prevoza te drvene mase do potrošača (industrije) 26,4 km.

Šumarija Mrkopalj je više od 60% prevozila jelovinu, čija se prosječna težina po 1 m<sup>3</sup> (u sirovom) kreće oko 850 kg, a šumarija Gračac je više od 85% prevozila bukvinu čija se prosječna težina (u sirovom) kreće oko 1.100 kg. a cijene prevoza se plaćaju i u jednoj i drugoj šumariji po tona km.

Najmanja istraživana šumarija na području Šumskog gospodarstva Delnice je šumarija Tršće sa ukupnom površinom od 4.359 ha. Od te površine samo je oko 3% neobraslo zemljište, a na oko 97% površine su mješovite preborne šume sa ukupnom bruto drvnom masom od 1,165.973 m<sup>3</sup> ili prosječno 275 m<sup>3</sup>/ha. U toj drvnj masi jela (smreka) je zastupljena sa cca 59%, a bukva (javor) sa 41%. Jelove šume I do III bonitetnog razreda staništa se nalaze na oko 88% obrasle površine šumarije Tršće, a njihova otvorenost šumskim prometnicama iznosi 11,9 km na 1.000 ha površine sa

prosječnom udaljenosti privlačenja (1968. god.) od 600 m i prosječnom udaljenosti prevoza drvene mase do potrošača, isto prema stanju iz 1968. godine, od 36,6 km.

Medjutim, površinski najmanje istraživana šumarija na području Šumskog gospodarstva Gospić je šumarija Srb sa ukupnom površinom od 14.300 ha. Od te površine 9,1% su goleti. Od obrasle površine 7,7% su degradirane šume, 44,6% su šume panjače i 47,7% su očuvane gospodarske šume. Ukupna drvena masa (drveni fond) očuvanih šuma iznosi 939.200 m<sup>3</sup>, u kome su sa 99,4% zastupljene listače, odnosno bukva, a samo sa 0,6% četinjače, odnosno bor. Prosječna drvena masa očuvanih šuma po hektaru iznosi oko 152 m<sup>3</sup> i to samo bukovine IV bonitetnog razreda, jer ta šumarija i nema boljih staništa.

Prema podacima iz 1971. godine na području šumarije Srb izgrađeno je 2,66 km prometnica na 1.000 ha ukupne površine, odnosno 2,92 km na 1.000 ha obrasle površine, ili 6,13 km na 1.000 ha površine očuvanih šuma. Otuda je prosječna udaljenost privlačenja u toj šumariji 950 m, a prosječna udaljenost prevoza drvene mase do preradivačke industrije iznosi 23,6 km.

Na temelju 20 istraženih ovakvih i sličnih faktora uslova privredjivanja, šumarija Srb je zauzela pretposljednje mjesto u Šumskom gospodarstvu Gospić, dok su malo prije analizirani uslovi privredjivanja u šumariji Tršće svrstali tu šumariju na posljednje mjesto po uslovima privredjivanja u Šumskom gospodarstvu Delnice.

Zbog ograničenog obima referata ne možemo komparirati istraživane šumarije s najpovoljnijim uslovima privredjivanja jednog i drugog šumskog gospodarstva, a niti možemo usporediti uslove u kojima privredjuju ta dva planinska šumska gospodarstva, koja se nalaze na podjednakoj nadmorskoj visini, i u podjednakim klimatskim uslovima, ali sa izuzetno velikim razlikama u kardinalnim faktorima uslova privredjivanja.

Medjutim, radni ljudi - na temelju našeg društveno-ekonomskog sistema - trebaju biti nagradjeni prema rezultatima rada, bez osvrta na različite polazne osnove uslova privredjivanja.

Postavlja se, naime, pitanje, kako im te uslove privredjivanja izjednačiti i na taj način one koji tamo privredjuju učiniti ravnopravnim proizvođačima.

Odmah ističemo da se bez intervencije društva i promjene tretmana šume - kao opće nacionalnog dobra - to ne može postići.

Kada ovo kažemo, onda smo svjesni da ulazimo u kompleks renti, zatim u kompleks posrednih koristi od šuma, zatim njihovih vrijednosti sa toga stajovišta, kao i problem podizanja, održavanja, zaštite, melioracije, rekonstrukcija, kanverzija i sličnih zahvata u šumama od kojih nema direktne koristi šumsko gospodarstvo, nego samo troškove, koje nikome ne fakturira nego ih samo snosi.

Od 263.173 ha koliko je uknjiženo na Šumsko gospodarstvo Gospić, 170.594 ha površine iziskuje samo troškove, a prihoda sa te ogromne površine nema, niti će ih još dugo biti.

Uz to Šumsko gospodarstvo Gospić, kao i Šumsko gospodarstvo Delnice, kao uostalom, i sva industrijska preduzeća u našoj zemlji moraju podmiriti sve zakonom propisane obaveze društvu, osiguravati prstu i proširenu reprodukciju, nagraditi radne ljude prema rezultatima rada i osigurati im radne uslove, bar jednake onima, koje imaju zaposleni u drugim šumskim gospodarstvima, a to je nemoguće postići.

Više od 1/3 našeg nacionalnog teritorija su šume i šumska zemljišta, koja pripadaju šumsko-privrednim organizacijama. Inozemnim istraživanjima je utvrđeno da direktne i indirektno koristi, pa prema tome i vrijednosti šuma, stoje u odnosu 1:3, što će reći, da su indirektno koristi 3 puta veće i vrednije nego direktne (proizvodnja drvne mase). Prema tome, indirektnih koristi od šuma šumsko gospodarstvo imaju upravo onoliko, ako se isključe troškovi, koliko i druge radne organizacije u drugim oblastima i granama narodne privrede, odnosno koliko i cijelo stanovništvo naše zemlje.

Naprotiv, turistička privreda, vodoprivreda, elektroprivreda, poljoprivreda, saobraćaj, industrijska naselja, veliki gradovi, zdravstvo i drugi imaju od njih, šumom obraslih površina, direktne koristi čije su vrijednosti bar onolike koliko vrijednosti te šume štite ili omogućuju da se one stvore kao npr. u turizmu.

Prema međunarodnim podacima u našoj zemlji je 1969. godine bilo 207 auto-kampova na površini od 317,75 ha šume, a ni jedan od njih nije registriran izvan šume.

Dugogodišnjim praćenjem prihoda takvih kampova u primorskoj oblasti naših šuma utvrdili smo da se čisti prihod od takvog promijenjenog (turističkog) cilja

gospodarenja sa šumama kreće od 7,000.000 do 20,000.000 starih dinara po ha, što se ne može usporediti ni sa najintenzivnijom poljoprivrednom proizvodnjom sa nekoliko godišnjih žetvi. No ipak postoji mogućnost da se riješe navedeni problemi u šumarstvu i da im se izjednače uslovi privredjivanja.

Mislimo da je jedina mogućnost ta, da se u Jugoslaviji provede jedinstvena šumarska politika, ista onakva kakva je zauzeta po pitanju energetike. Da se u takvoj jedinstvenoj šumarskoj politici izdvoje sve ekonomske šume iz kojih se alimentira drvna industrija i da se samo na temelju njih stvore dohodovne radne organizacije koje se samofinansiraju, a da se sve druge šumske površine i šumska zemljišta proglaše površinama od posebnog društvenog interesa, koje bi bile povjerene šumsko-privrednim organizacijama, a finansirale bi se iz prikupljenih sredstava svih korisnika šuma i šumskog zemljišta. U prvom redu mislimo na šumsku rentu, koju bi trebalo izdvojiti iz vrijednosti drva na panju i namijeniti je za ove potrebe. Nadalje bi trebalo u svim turističkim područjima izdvajati dio od turističke takse za namjensko trošenje u šumarstvu, a u postojećim šumama, koje već služe turizmu, treba učestvovati u podjeli dobiti, i nju namjenski trošiti za podizanje novih šumskih sastojina. Dalje je potrebno da se sva prikupljena sredstva od otkupa šumskih površina na bilo kome području i za bilo koje potrebe (dalekovode, autoputeve, kanale, turizam, vojsku i vojne objekte), namjenski troše na neekonomskim šumskim površinama. Prema tome, onim šumskim gospodarstvima koja imaju više takvih površina bi se usmjeravali i veći iznosi takvih sredstava.

Osim toga bi trebalo osloboditi šumsko-privredne organizacije u cijeloj zemlji svih doprinosa koje momentalno uplaćuju, kao što su doprinos za ne-razvijene, doprinos za energetiku, doprinos za puteve, vodni doprinos, doprinos iz dohotka, doprinos za korištenje gradskog zemljišta - upravo zbog te opće korisne i besplatne uloge koju vrše šumska gospodarstva za potrebe cjelokupne društvene zajednice.

## L I T E R A T U R A

1. Golubović, U.-Plavšić, M.: Istraživanje različitih uvjeta privredjivanja u ekonomskim šumama Gorskog Kotara. Zagreb, 1970.
2. Golubović, U.: Istraživanje relativne diferencijalne rente u ekonomskim šumama Gorskog Kotara, Zagreb, "Šumarski list" 11-12/1971.
3. Kraljić, B.: Priprema rada i proizvodnje, optimalna veličina šumarije i optimalni sistem njezina rukovodjenja, te upošljavanje diplomiranih inženjera šumarstva. Zagreb, "Šumarski list" 5-6/1970.
4. Kuzmanić, I.: Metoda planiranja s osvrtom na organizaciju i raspodjelu u šumskom gospodarstvu Bjelovar. Bjelovar, 1971.
5. Plavšić, M.-Golubović, U.: Uvjeti privredjivanja na području šumskog gospodarstva Gospić. Zagreb, 1973.
6. Velašević, V.- Damjanović, S.: Problem utvrđivanja i vrednovanja opšte korisnih funkcija šuma (Osnovni referat za savjetovanje); Beograd, 1971.



Dr Uroš Golubović, dipl.ing.

## SOME BASIC ELEMENTS FOR DETERMINING THE CONDITIONS OF ECONOMIC ACTIVITIES IN FOREST BUSINESS ORGANIZATIONS

### S u m m a r y

Socially-owned forests and forest lands represent - according to Forest Law - fixed assets of a forest business organization. The values of these basic means, which are given to the forest business organizations to be utilized and managed, are considerable.

Forest business organizations - according to our laws - are income producing organizations. Which means that they produce gross income, distribute it into the overhead expenses and income, while income, is further distributed into the personal income and funds, and upon this they subsist. In addition, the forest business organizations had to meet all the lawful and contractual obligations towards the social community like all other industrial enterprises in our country.

Besides, the forest business organizations have to ensure the simple and expanded reproduction, and to remunerate the working people according to the results of the work performed, for this is their right warranted by the Constitution.

However, it is known that in forestry, as a rule, one does not produce, but that conditions are created for production, and that creation of these conditions for production is performed in the open, on different terrains, under different climatic conditions, in forest stands (varying in their growing stock, qualities and values) and with very different costs.

From which there follow also different conditions of economic activities with different starting bases, in which it is possible that for equal work one obtain also different remunerations, even for a higher output a lower remuneration, because there has not yet been solved the problem of rents and other basic elements of conditions of economic activities through which these differences are even more intensified.

Some of these basic problems concerning the conditions of economic activities are emphasized with good reason in this paper.